

KULTÚRAKUTATÁS NARRATÍVÁKKAL ÉS TANÍTVÁNYOKKAL

A.Gergely András 60. éves születésnapja tiszteletére 2013. március 1-én barátai, tanítványai és kollégái az ELTE Társadalomtudományi Karán konferenciát rendeztek, melyen kézhez is kapták előadásai szerkesztett változatából éppen elkészült születésnapra kötetet *Kultúrakutatás és narratíva* címmel.¹⁵²

A megszokott Festschriftekkel szemben ebben ez üdvözlő kötetben nincs semmilyen kötelező udvariassági kör, erőltetett politikai udvarlás, senki sem kötelességszerű tekintélyelvűségből róta le a tiszteletét. A kötetet olyan barátok és tanítványok írták, szerkesztették, korrektúrázták és tördelték, akik koruktól és aktuális foglalkozásuktól függetlenül Andrással közvetlenül együtt dolgoznak, olyannyira közelről, hogy az írásokban még a tanítványok is képtelenek vezetéknevén hivatkozni az ünnepelet. Nem tudni, hány tudományos cikk hivatkozza a szaktekintélyeket beceneven („AgA”), mindenesetre ez a személyes és közvetlen forma tökéletesen árulkodik arról, ahogyan A.Gergely Andrást ismerjük a maga non-konformista, mindenféle jólfésült és fontoskodó-tudóskodó manírtól mentes, végtelenül természetes hitelességében.

A kötet szerzőinek, szerkesztőinek és tanulmányainak heterogenitásából is látszik, hogy András hányféle intézmény, hányféle diszciplína, hányféle témakör. Nem hányféle intézményt képvisel, hányféle intézményben dolgozott, dolgozik, hanem hogy ő maga, hányféle intézmény – sokszor egyszemélyben. Ahogy kedves, szellemes, de elmélyülten végiggondolt köszöntőjében kollégája, Bali János megjegyzi, példa nélküli az, ahogyan András egy személyben testesít meg – sokszor önerőből – egy-egy kutatóközpontot. 1995 óta az Etnoregionális Kutatóközpont és annak kutatásai, műhelyei, másfél száz kiadványa (az *MTA PTI Etnoregionális Füzetek*, *Etnoregionális Dokumentumfüzetek*, *Integrációs Tanulmányok*, *Többnyelvű tanulmányok* sorozatainak), a Magyar Kulturális Antropológiai Társaság, az ELTE Kulturális Antropológia

tanszéke, *Kultúra és Közösség*, a *Kisebbségkutatás*, az *Antroport*, az *Anthropolis*, az *Afrikai Tanulmányok* folyóiratok, de a még az Afrobreakz együttes is A.Gergely András nevéhez kötődik, vagy épenséggel A.Gergely Andrást tükrözi. A kötetben olyan kollégák, tanítványok vagy tanítványokból lett kollégák szólalnak meg, akiket András éppen e kutatóközpontokon, folyóiratokon keresztül segített, támogatott, például azzal, hogy éjszakákon át varázsolta suta kis szemináriumi dolgozataikat értelmes tanulmányokká, majd publikálta valamelyik saját maga által fenntartott kiadványában. Számos tehetséges fiatal kollégát így indítva el a szakmai pályán...

A.Gergely András által működtetett fórumok és informális intézmények során már csak a magyarul, angolul, németül, oroszul és franciául megjelent publikációs listája hosszabb és változatosabb (az élettudománytól a politikai antropológiáig). A Festschrift tanulmányainak témái talán ezért is András kedvenc témáira variációk: afrikai zene és tánc (Marton Anikó), nemzeti, kisebbségi, etnikai és vallási identitás, az identitások sokféleségének változó léthelyzetei (Szász Antónia, Kolozsi Ádám, Kirzsa Fruzsina, Bakó Boglárka), lokalitás, globalitás, regionalitás, város, hely jelentései és az otthonosság, terek és modellek (Kapitány Ágnes és Kapitány Gábor), tér és idő (Biczó Gábor), és az örök téma, amely majdnem minden tanulmány visszatérő problémája: az antropológus bent- és kint-lévsége (különösen Szántó Diana, Pusztai Bertalan), belső-külső pozíciója, a mássággal és idegenséggel, újdonsággal való találkozások, az émikus és étikus antropológiai nyelv. Biczó Gábor AgA egyik kedvenc témájáról, az idő filozófiai problémájáról, Binder Mátyás a roma kutatások kulturális antropológia által hozott fordulatairól, Pálos Dóra kitűnő tanulmánya az erdélyi roma nők választásairól, Laki Ildikó munkája pedig a fogyatékkal élőkéről szól. Marton Anikó a hagyomány változásának, a kultúra dinamizmusának tételét szemléletesen bizonyítja a ghánai táncok változásának tükrében. A Boglár Lajos egykori tanszékén, a budapesti ELTE Kulturális Antropológia Tanszéken nem meglepő, hogy több tanulmány is foglalkozik az indiánok kultúrájával (Drjenovszky Zsófia és Szelják György). A rendkívül izgalmas és változatos és tényleg szín-

152 KULTÚRAKUTATÁS ÉS NARRATÍVA. *Tanulmánykötet A.Gergely András tiszteletére 60. születésnapja alkalmából*. Szerkesztette Szász Antónia – Kirzsa Fruzsina. Magyar Kulturális Antropológiai Társaság – L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2013., 310 oldal. / Második kiadásban a L'Harmattan nélkül.

vonala tanulmányok közül kiemelkedik Szántó Diana a másokról, idegenekről, hátrányos vagy kisebbségi helyzetben lévő megkülönböztetettekről és Kolozsi Ádám az etnicitásról és spiritualitásról írott tanulmánya.

A kötet nem csetlő-botló kedvenc diákok kedves, aranyos tisztelgése. Például Kolozsi Ádám kérdései a mai magyarországi antropológiában rendkívül lényeges tudományos problémát boncolgatnak. Az egyik ilyen kérdés, például éppen AgA másik nagy kedvenc témájára, az antropológus nézőpontjára, szemüvegére, szemellenzójére vonatkozhat valahogy így: vajon nem ugyanolyan, antropológiailag szűklátókörű, meg-nem-értő, kirekesztő az ún. „anti-nacionalista” vagy toleránsan „kozmozopolita” értelmiség erős nacionalizmus-kritikája, amellyel például a konstruktivizmust bálványozó antropológus elvitatja a bizonyos tartalmak esszencializmusát? Kolozsi a turul revival, rovásírás és olyan „nemzeti fesztiválok” (mint a Kurultáj) elemzése során azt a rendkívül fontos – nem csak módszertani – kérdést teszi fel, hogy vajon elkerülhetők-e az etnocentrizmus különféle csapdái a nacionalizmus etnocentrikus kulturális rendszereinek társadalomtudományos értelmezési kísérleteiben? Írásában, miközben olyan erőteljesen etnicizált, kereszténység előtti kultúrát „feléleszteni” kívánó kortárs társadalmi és spirituális mozgalmak körül kirajzolódó tendenciákat vizsgál, amelyek a magyar nemzetudat és kulturális emlékezet erőteljes spiritualizálódását mutatják, rávilágít az etnológia, antropológia és a nacionalizmus-kutatás számos csapdjára: „a nemzet antropológiájának, úgy vélem, különösen nagy figyelmet kell fordítania a patologizáló elbeszélés csapdáinak kikerülésére. Ez akár magának a 'nacionalizmus' fogalmának mellőzését is maga után vonhatja, tekintve a terminus ideológiai terheltségét és értelmiségi közegben a kritikai diskurzusba való

erőteljes beágyazottságát. Ennél is fontosabb azonban a nemzet személyes és többnyire mélyen átélte szubjektív jelentésartikulációinak felfejtése, a 'nacionalista etnocentrizmusok' értelmiségi etnocentrizmusoktól mentes megérteni akarása” (106. p.).

Talán a legérdekesebb módon a tanítványok, kollégák kérdező és reflektáló attitűdjében visszhangzik AgA stílusa, kutatói és oktatói személyisége, kíváncsi, kétkedő, de elfogadó, nyitott hozzáállása. Mindannyian ismerjük AgA problematizáló kérdésfelvetéseit, precíz, de komplex megfogalmazásait, ám leginkább azt, ahogyan ellenáll mindenféle egydimenziós válasznak. AgA munkáiban színeket, perspektívákat, a jelentés-lehetőségek további útjait keresi, nem a rögzített definíciót, az igazságot, az örökérvényűt, a konszenzust, hiszen oktatóként, kutatóként, éppen a kérdés további lehetőségét nem akarja megszüntetni egy problémát lezáró válasszal. Ennek a problematizáló, reflektáló, érzékenyen körüljáró attitűdnek a lecsapódását tapasztaljuk ki a tanítványok, kollégák írásaiból is, sokszor még az AgÁs szófordulatokban, metaforákban, példákban is: „A. Gergely András szövegei nekem a magabiztos pozitívista öncsalásokon és a monolitikus gondolkodás egyszerű igazságain túllépni merő attitűd termékenységet, tudományos és esztétikai értékét képviselték, melyek egyúttal személyiség, nyelv és kutatói habitus lehetséges egységét is szemléltették” (105. p.).

A kötetet az egykori hűséges tanítvány Szász Antónia és Krizsa Fruzsina szerkesztette. Talán azt is láthatjuk ebből, hogy AgA példáján és nyomán kialakult egy olyan önzetlenül, sokszor teljesen önkéntesként, másokért, egy antropológusi közösségért dolgozó fiatal „civil” antropológus kör, akik AgÁhoz hasonlóan alulról szervezik, sokszor mindenféle intézményes szervezet és támogatás nélkül önerőből működtetik és töltik fel igényes tartalommal a magyarországi kulturális antropológiát.